

De actualiteit van oude liederen

Symposium '2000 jaar Arie'

Met een feestelijk symposium is op 25 oktober 2019 de voltooiing gevierd van de boekenreeks *Hymnologie - een geschiedenis van de strofische zang in de westerse christelijke kerk*. Een kloeke reeks voor fijnproevers en genietters van het kerklied, een onmisbaar naslagwerk voor het vak kerkmuziek. Locatie: de Maranathakerk te Den Haag, de kerk waar de auteur, Arie Eikelboom, bijna veertig jaar cantor-organist is geweest.

Erika van Gernerden

Het symposium straalde allereerst dankbaarheid uit. Een kerk vol mensen voor wie Arie's inzet voor het kerklied van betekenis is geweest. Sprekers deelden hun ervaring hoe zij door hem op het spoor zijn gezet om bezig te gaan met liturgie, tekst en muziek.

Voldoening werd uitgesproken door degenen die zich in de afgelopen jaren kritisch, trouw en ondersteunend, hebben ingezet om deze boekenreeks tot stand te brengen.

Hanna Rijken boeide door haar voordracht over wat zingen met mensen doet, en wat zingen met ons geloven doet. Het zinnetje 'ik geloof en daarom zing ik' zou wel eens andersom van méér betekenis kunnen zijn: 'ik zing en daarom geloof ik'.

In zijn eigen gesproken bijdrage aan het symposium gaf Arie mee dat we met 'liederen in de liturgie niet in de eerste plaats onze overweging moeten úitzingen, maar ons de verschillende aspecten van de waarheid moeten ínzingen'. Als voorbeeld daarvan werden de symposiumgangers uitgenodigd om te zingen: 'God moves in a mysterious way' van William Cowper (Lied 943). 'Alles wat ik over liturgievieren en over het zingen in de liturgie heb geleerd komt in dit lied samen: ik zing met wie mij is voorgegaan, ik

zing namens hen die geen stem meer hebben of hen die de weg zijn kwijtgeraakt en ik zing mijzelf vertrouwen in. Zing dit met mij mee!' Arie's eigen aandachtig luisteren naar schriftgedeelten heeft in de loop der jaren veel motetten opgeleverd, geschreven voor vieringen in de Maranathakerk. Twee daarvan zijn gezongen tijdens het symposium: 'Nog vele dingen heb ik u te zeggen' (1985) en 'Ik ben de goede herder' (2008). Arie dirigeerde zelf, wat een mooi moment opleverde: niet alleen de woorden gezongen horen, maar het hem ook, als cantor-dirigent, zien dóen. Woord voor woord, zin voor zin, door de tekst heen, herhalend, stijgend, dalend, versnellend, vertragend, sterker en zachter, maar ook zingend wat er niet staat, de

pauzes, de tussenruimtes. Het grootste geheim van de tekst ligt misschien wel daar verborgen. Zelf predikant in de Protestantse Kerk Nederland, enige jaren op afstand geweest van de kerk, heb ik door de sobere schoonheid van de Maranathakerk, de muziek van Arie, de kernachtigheid van de vieringen, de cantatediensten en het koorlid zijn, een reden gehad de draad weer wat op te pakken. In deze wijze van omgaan wordt liturgie en kerkmuziek een ruimte die we kunnen betreden, omdat, in Arie's woorden, 'wij zelf niet altijd meer in staat zijn het geheim te verwoorden'.

Erika van Gernerden is theoloog en psycholoog in Den Haag.

De actualiteit van oude liederen, uitgesproken column op het symposium '2000 jaar Arie'

'Geachte aanwezigen, hoe actueel zijn oude liederen, kerkliederen? Niet, want ze zijn oud. Sommige zelfs stokoud. Dat euvel delen ze met de kerk, die, dit symposium komt er eerlijk voor uit, inmiddels al zo'n tweeduizend lentes telt. Haar allereerste liedboek, was *toen* al eeuwenoud. De kerk kreeg de Psalmen, aangereikt, van eeuwen her. De kerk is wel mooi, maar oud. Zo bouw je ze tegenwoordig niet meer. Ooit hoorde ik in de beeldschone kerk van Maria Laach, een dame verzuchten: 'Hoe krijg je het in 's hemelsnaam allemaal afgestoft?' Met 'oud' hebben we in de kerk weinig clementie. Nooit lezen we in de profiel-schets van een nieuwe voorganger of kerkmusicus: 'graag iemand met een bijzondere voorliefde voor oude liederen'. Het geluid van oude liederen valt niet samen met *ons* geluid. Onlangs klonk hier in deze kerkruimte Bachcantate 95: 'Christus, der ist mein Leben'. De tenor zingt, intens en indringend, hoezeer hij verlangt naar zijn laatste uur. Mensen van nu viere liever het leven dan de dood. Wat moet je met dit soort oude teksten? We zouden ze kunnen begroeten als

FOTO: ULCO CLOS

gasten in ons midden, gasten uit de kerk van alle plaatsen en alle tijden. Door hun aanwezigheid kunnen andere thema's worden geraakt dan we zonder hen zouden doen. En ach, zo'n cantate, dat gaat ook nog wel, we hebben hem niet zelf gezongen. Jörn Boysen was hier, met Musica Poetica, we hoefden alleen maar te luisteren, naar wat mooi is, hoewel oud. Maar wat nu als we zo'n oude tekst zélf zingen. Zoals Arie zijn Maranathakoor gewoonlijk liet doen aan het eind van de repetitie: 'Kom, we gaan nog een liedje zingen'. Bijvoorbeeld Gerhard Tersteegen: 'God is tegenwoordig, God is in ons midden'. Acht coupletten, en flink de vaart erin. Het kost je wat adem,

maar dan heb je ook wat. Ik zou niet willen uitsluiten dat we na zo'n lied vol blijdschap, zachtheid en eerbied, onmeetbaar ergens, een grammetje, een greintje, lichter zijn geworden. Dat was bij Arie op koor. Onze stem lenen aan een oud lied, gewoon in de kerk? Dat vraagt om eerlijkheid. We kunnen het niet nazingen als: 'Dit geloof ik'. Nee, want het is oud, dit geloofden zij, vroeger. En wat geloof ik? Dat weet ik niet zo precies. Maar stel dat er in de kerk nieuwe liederen zouden zijn, die precies verwoorden wat ik, nu, geloof? Dan zou ik op den duur niet meer komen, want dan hoor ik alleen nog maar mezelf. Met dat geloofje van mij, van ons, kunnen we geen kathedralen bouwen. Onze tijd is niet zo goed in het bouwen van plaatsen van schoonheid, rust en ruimte. Wij kunnen weer andere dingen. Wat oud is, is oud, laten we er maar niet om heen draaien. Maar dan wel oud *goud*. Wie de stofdoek ter hand durft te nemen, ziet een glans, die onze tijd iets geeft. Oude liederen, laten zij toch te gast mogen zijn, hier in ons midden. Onze stem kan zoveel meer dan alleen ons eigen liedje zingen'.
Erika van Gernerden